

**ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ У ВНЗ УКРАЇНИ**

УДК 378.31(447)

Ольга Кобрій, доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Василь Зельман, магістр соціально-гуманітарного факультету
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

**ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ У ВНЗ УКРАЇНИ**

У статті розкриваються шляхи використання ефективних форм, методів і засобів реалізації практичних аспектів організації навчально-виховного процесу у ВНЗ та обґрунтовується необхідність використання у ньому інноваційних технологій. З'ясовано, що використання сучасного інструментарію потребує індивідуалізації навчання і виховання та значних змін у ньому, пов'язаних із демократизацією педагогічного процесу.

Ключові слова: форми, методи, засоби, інноваційні технології, індивідуалізація навчання і виховання, підготовка вчителя у ВНЗ України.

Літ. 7.

Ольга Кобрій, доктор педагогических наук, профессор
кафедры общей педагогики и дошкольного образования
Василий Зельман, магистр социально-гуманитарного факультета
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

**ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА
В УСЛОВИЯХ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ В ВУЗАХ УКРАИНЫ**

В статье раскрываются пути использования эффективных форм, методов и средств реализации практических аспектов организации учебно-воспитательного процесса в вузе и обосновывается необходимость использования в нем инновационных технологий. Установлено, что использование современного инструментария требует индивидуализации обучения и воспитания и значительные изменения в нем, связанных с демократизацией педагогического процесса.

Ключевые слова: формы, методы, средства, инновационные технологии, индивидуализация обучения и воспитания, подготовка учителя в вузе Украины.

Olha Kobriy, Doctor of Sciences (Pedagogy),
Professor of the General Education and Early Childhood Education Department
Vasyl Zelman, Master of the Social and Humanitarian Faculty
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

**THE PRACTICAL ASPECTS OF THE ORGANISATION OF THE EDUCATIONAL
PROCESS WHILE TRAINING THE TEACHERS AT HIGHER EDUCATIONAL
INSTITUTIONS OF UKRAINE**

The article describes the ways of using the effective forms, methods and means of implementing of practical aspects of the organisation of the educational process at higher educational institutions and justifies the need of using an innovative technologies in it. It is found out that the using of modern tools require the individualization of education and upbringing, as well as the significant changes relating to the democratization of the educational process.

Keywords: forms, methods, tools, an innovative technologies, an individualization of education and upbringing, teacher's training at higher educational institutions of Ukraine.

Постановка проблеми. Реформа у вищій школі пов'язується передовсім з виробленням професійних надбань і оволодінням сучасним інструментарієм організації педагогічного процесу. Важливо розглянути можливості втілення у відповідних результатах сформованості компетенцій майбутнього вчителя та впровадження його у підготовці до практичної роботи (у вигляді нових інтерактивних форм та методів навчання, інформаційних та

комунікативних технологій, способів засвоєння цінностей, умов для розвитку особистості).

Аналіз досягнень з проблеми. Питаннями перебудови навчальної роботи студентів займаються О. Вишневський [2] (визначає основні напрямки реформування навчально-виховного процесу в умовах Болонського процесу), М. Гриньова [3], М. Чепіль [7] (розробляють педагогічні технології організації навчально-виховного процесу на сучасному етапі розвитку

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ У ВНЗ УКРАЇНИ

суспільства), Ю. Мальований [5] (розкриває нетрадиційні форми навчання), П. Сікорський (розкриває сутність технології модульного навчання), А. Фурман [6] (обґрунтовує необхідність побудови розвивального підручника) та ін., однак досліджень щодо комплексного використання практичного інструментарію організації педагогічного процесу в умовах підготовки вчителя у ВНЗ не проводилося.

Виходячи з вищевикладеного, **метою статті** є розкриття шляхів та засобів практичної організації педагогічного процесу в умовах підготовки вчителя та обґрунтування відповідних демократичних перетворень у ВНЗ України.

Основний матеріал дослідження. Створення сприятливих умов для навчання і виховання особистості в кожному навчальному закладі означає досягнення якісно нового рівня вивчення навчальних предметів, а значить, вдосконалення змісту, методів, форм і засобів навчання відповідно до демократичних принципів у освіті. Тому забезпечення можливості для вияву ініціативності та самостійності завжди є конкретним втіленням демократичних змін.

Насамперед важливо забезпечити індивідуалізацію процесу навчання і виховання особистості, врахування особливостей кожної людини і створення умов для розвитку та вдосконалення її здібностей у різних сферах діяльності. Самостійна творча діяльність кожного студента є основною передумовою становлення його як суб'єкта демократичних стосунків. Суб'єкт працює напружено, на межі можливостей.

Дослідники сучасного навчально-виховного процесу у ВНЗ відзначають, що поруч із традиційними формами (лекція, семінарські та практичні заняття, в межах яких іноді може забезпечуватися необхідне використання самостійної творчої роботи студентів) та методами (переважно репродуктивними) навчання у ВНЗ України, педагоги часто практикують удосконалені нетрадиційні, нестандартні форми та методи проведення занять зі студентами, зокрема проблемні лекції і семінари, ділові, рольові і дидактичні ігри, заняття проблемних груп студентів, методичні семінари-практикуми, прес-конференції, тренінги, обмін досвідом, експрес-опитування тощо.

Увага до мислення, способу діяльності молодих людей була характерною для позиції Г. Вашенка, який виділяв методи залежно від міри активності людини і поділяв їх на пасивні, напівактивні й активні [1]. Обговорення, доведення, узагальнення, аналіз фактів передбачають пошукові (напівактивні) методи навчальної

діяльності; педагог створює ситуацію пошуку, пропонує проблемні завдання, забезпечує умови для обмірковування фактів, їхнє осмислення, обґрунтування гіпотез, сумнівів, доведення, і студенти випробовують різноманітні способи розв'язання проблем, вибирають найраціональніший, на їхню думку, варіант, висловлюють пропозиції, думки, зауваження, шукають зв'язки між явищами і процесами, визначають причини їхнього виникнення.

Цілком самостійне вивчення проблеми на основі зібраних фактів, передбачення можливих шляхів розв'язання проблем, обмірковування способів їхньої перевірки, організацію певного дослідження передбачають творчі методи (активні): творча письмова робота, творча вправа, дослідницька робота, які дають широкий простір для фантазії, інтуїтивних здогадок, оригінального розв'язання ситуації і передбачають повну самостійність у роботі. Відтак такі методи найбільше сприяють розвиткові творчої уяви, творчого мислення, вольових якостей та ін.

Як справедливо відзначає Л. Прокопів, на сучасних практичних та семінарських заняттях переважає діяльність студента, часто семінарські заняття проводяться у формі бесіди, дискусії, конференції, практикуються проблемні семінари, семінари-диспути тощо [4, 42 – 43]. Зауважимо, що у реалізації методів навчання традиційно йдеться про діяльність викладача, що передбачає переважно пасивність особистості (зауважимо, що Г. Вашенко пасивність чи активність вважав головним критерієм ефективності методу [1, 116]).

Звісно, у педагогічному процесі застосовуються як активні, так і пасивні методи навчання, однак забезпечення творчості, самостійності, ініціативності студентів, нарощування здатності до нестандартного мислення й утвердження педагогічного світогляду студентів можливі лише за умови використання активних методів навчання. Обговорення, доведення, узагальнення, аналіз фактів, як вважав Г. Вашенко, передбачають пошукові (напівактивні) методи навчальної діяльності [1]. Отже, моделюючи ситуацію пошуку, педагог пропонує проблемні завдання, забезпечує умови для обмірковування фактів, їхнє осмислення, обґрунтування гіпотез, сумнівів, доведення, а студенти випробовують різноманітні способи розв'язання проблем, вибирають найраціональніший, на їхню думку, варіант, висловлюють пропозиції, побажання, зауваження, шукають зв'язки між явищами і процесами, визначають причини їхнього виникнення. Така увага до мислення, способу діяльності молодих людей була характерною для

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ У ВНЗ УКРАЇНИ

позиції Г. Ващенка, який виділяв методи залежно від міри активності людини і поділяв їх на пасивні, напівактивні й активні.

Цілком самостійне вивчення проблеми на основі зібраних фактів, передбачення можливих шляхів розв'язання проблем, обмірковування способів їх перевірки, організацію певного дослідження передбачають творчі методи (активні). Вони дають широкий простір для фантазії, інтуїтивних здогадок, оригінального розв'язання ситуації і передбачають повну самостійність у роботі, тому найбільше сприяють розвитку творчої уяви, творчого мислення, вольових якостей та ін. [1, 9 – 57]. До творчих активних методів належать творча письмова робота, творча вправа, дослідницька діяльність. До того ж, за класифікацією Г. Ващенка, активними є екскурсійно-дослідницький, лабораторно-дослідницький, реферативно-семинарський методи навчання, а також метод проєктів, який допомагає наблизитися до життя [1, 119].

Виділення групи творчих ігор та визначення послідовності їх реалізації (Р. Вайнолоу), її рекомендації щодо створення ігрової дадуть змогу виробити у студентів вміння добирати ігровий матеріал, збільшити їхні творчі можливості, підготуватися до роботи в умовах індивідуального чи колективного навчання. До того ж співставлення методів і форм та визначення певних засобів навчання дозволить чітко зрозуміти специфіку практичних аспектів цієї реалізації. Адже ігри є прикладами ефективних методів колективної навчальної діяльності – роботи в парах, групах (“Відкритий мікрофон”, “Мозковий штурм”, “Визнач позицію”, “Круглий стіл оглядачів”), дискусії тощо.

Сьогодні створюються сприятливі умови для саморозвитку та самореалізації студентів, часто практикуються інноваційні форми навчання: лекція-дискусія, лекція-аналіз, лекція-діалог тощо. Продовжує існувати тенденція використання невідомих раніше форм навчання. За нашими спостереженнями, педагогічно ефективними формами роботи є екскурсії, індивідуальні заняття, лабораторні заняття на базі шкіл, залучення до громадсько-корисної праці, а також самостійні дослідницькі, творчі завдання, які вимагають активного пошуку і творчого підходу до їх виконання і, зрозуміло, є важливим стимулом для формування у студентів інтересу до навчання. До того ж інтерактивне навчання, зрозуміло, будеться на взаємодії учасників педагогічного процесу.

Найчастіше пропонуються такі форми

аудиторної роботи: самостійна, дослідницька робота (виконання нетипових самостійних завдань чи завдань дослідницького характеру) студентів, підготовка ними авторефератів із прикладних та гуманітарних дисциплін, розробка методичних матеріалів, наукові семінари, спецсемінари, практичні заняття, презентації, розробка нестандартних уроків тощо. Позааудиторна робота найчастіше є продовженням аудиторної.

За нашими спостереженнями, педагогічно ефективними формами роботи є екскурсії, індивідуальні заняття, лабораторні заняття на базі шкіл, залучення до громадсько-корисної праці, а також самостійні дослідницькі, творчі завдання, які вимагають активного пошуку і творчого підходу до їх виконання і, зрозуміло, є важливим стимулом для формування у студентів інтересу до навчання. Практичну підготовку доповнить розв'язування завдань різного рівня складності (що пропонуються на заняттях і на домашнє завдання для самостійного розв'язання).

Проблемні лекції і семінари, міні-дискусії, комплексні навчальні екскурсії, спецсемінари та спецпрактикуми з різних проблем, популярні у студентів дискусії, рольові, ділові та дидактичні ігри, заповнення порівняльних таблиць та ін. сприяють активізації їхньої навчально-пізнавальної діяльності та забезпеченню ефективного спілкування між ними.

Сприятливі можливості для використання засвоєних знань, розвитку творчих здібностей студентів, їхньої безмежної фантазії створює проєктна інтерактивна робота. Адже зміст кожного проєкту базується не на вивченні окремих тем, готової інформації, а на обговоренні актуальних педагогічних проблем, цікавих для майбутнього фахівця. Відбувається відхід від традиційного стилю заняття, коли переважає відтворення начального матеріалу студентами, збільшується обсяг проведення творчих, пошукових дослідницьких практичних робіт.

Найчастіше використовуваними засобами навчання є підручники, посібники, комп'ютери, інші технічні засоби навчання (ТЗН). У цьому контексті особливої уваги заслуговує висновок О. Вишневського про еволюцію функцій засобів навчання та перехід до використання засобів індивідуального призначення [2, 160], який уможливорює забезпечення навчального процесу особистим навчальним приладдям, індивідуальними завданнями, роздатковим матеріалом, персональними комп'ютерами і т. ін., що, з іншого боку, сприяє успіху навчальної діяльності студентів.

Забезпечення навчального процесу такими

індивідуалізованими засобами навчання, як особисте навчальне приладдя, індивідуальні завдання, роздатковий матеріал, персональний комп'ютер і т. ін., сприяє успіху навчальної діяльності студентів. Такі засоби навчання допомагають працювати самостійно, у своєму темпі, відповідно до своїх особливостей та планів. Педагогічні програмні засоби різних типів, які є на ринку України, – електронні версії друкованих підручників і посібників, тренажери, ділові ігри тощо – допомагають забезпечити якісний навчально-виховний процес у ВНЗ, стають зручним доповненням до наявних засобів навчання.

Висновки. Вибір сучасних методів, форм, засобів навчання, обумовлений демократичними процесами в освіті, стимулює активність студентів у зв'язку із їхньою самостійністю і творчістю, забезпечення такої навчальної діяльності, коли студент працює як суб'єкт. Усе це передбачає перехід у ВНЗ від традиційних до сучасних інноваційних технологій, взаємозв'язок різних форм самостійної діяльності та творчих і пошукових методів навчання, самовиховання, а також використання засобів індивідуального призначення.

Перспективами дослідження є виявлення педагогічного інструментарію реалізації змісту

навчальних дисциплін відповідно до умов педагогічної підготовки студентів непедагогічних спеціальностей.

1. Ващенко Г. *Загальні методи навчання: підручник [для педагогів]* / Григорій Ващенко. – К.: Укр. Видав. Спілка, 1997. – Видання перше. – 441 с.

2. Вишневський О. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]* / Омелян Вишневський. – 2-е вид., доопрац. і доп. – Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.

3. *Педагогічні технології: теорія та практика / за ред. М. Гриньової.* – Полтава: АСМІ, 2006. – 230 с.

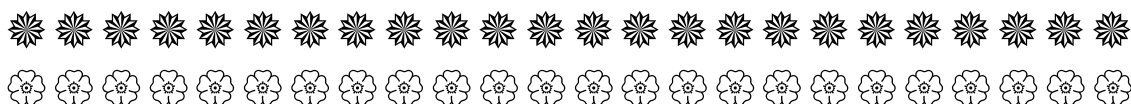
4. Прокопів Л. М. *Навчально-виховна робота з обдарованою молоддю у вищих педагогічних закладах України (друга половина ХХ ст.): монографія* / Любов Миколаївна Прокопів. – Івано-Франківськ.: Плай, 2005. – 256 с.

5. *Форми навчання в загальноосвітній школі: навч. посіб. [для вчителя]* / за ред. Юрія Івановича Мальованого. – К.: Освіта, 1992. – 113 с.

6. Фурман А. *Теорія і практика розв'язального підручника: монографія.* – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.

7. Чепіль М.М. *Педагогічні технології: навч. посіб.* / Марія Миронівна Чепіль, Надія Зеновіївна Дудник. – К.: Академвидав, 2012. – 224 с.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2016

**9 листопада 2016 року
День української писемності та мови**

День української писемності та мови – свято, яке щороку відзначається 9 листопада – це день вшанування пам'яті Преподобного Нестора Літописця – послідовника творців слов'янської писемності Кирила і Мефодія.

“З книжних слів набираємося мудрості й стриманості”.

“Книги подібні рікам, що тамують спрагу цілого світу, – це джерела мудрості”.

“Ті, що шукають премудрість, – знайдуть”.

*Нестор Літописець
преподобний, кийвський літописець і письменник-агіограф,
чернець Києво-Печерського монастиря*

